

PIOTR POGONOWSKI

PRAWA I OBOWIĄZKI STRON UMOWY SKŁADU

I. UWAGI OGÓLNE

Ustawą o domach składowych¹ znowelizowany został tytuł XXX Kodeksu cywilnego, regulujący umowę składu. Tak szeroka ingerencja ustawodawcy w tekst kodeksu spowodowana była przede wszystkim nieprzystawaniem poprzednio obowiązującej regulacji w tym zakresie do potrzeb gospodarki rynkowej, w tym braku odniesienia w poprzednio obowiązujących przepisach do regulacji profesjonalnych przedsiębiorstw składowych, wystawiających specyficzne papiery wartościowe, jakimi są dowody składowe oraz ich części.

Celem niniejszego szkicu jest ukazanie zarysu podstawowych problemów prywatnoprawnych, związanych treścią wzajemnych świadczeń stron umowy składu – składającego i składownika.

II. STRONY UMOWY

Zgodnie z postanowieniami § 1 art. 853 K.c. umowę składu mogą zawrzeć, z jednej strony przedsiębiorca składowy – jako składownik, a z drugiej (zasadniczo) dowolny podmiot – jako składający. Z brzmienia przepisu ustawowego wynika, że stosunek zobowiązaniowy składu powstaje wyłącznie

---

Dr PIOTR POGONOWSKI – adiunkt I Katedry Prawa Cywilnego KUL; adres do korespondencji: Al. Raławskie 14, 20-950 Lublin; e-mail: astepp@sn.pl.

¹ Dz.U. Nr 114, poz. 1191. Akt ten w dalszej części opracowania nazywany będzie także „ustawą” i oznaczany za pomocą numerów artykułów bez bliższego dookreślenia. Zob.: P. P o g o n o w s k i, *Domy składowe*, Warszawa 2001.

jako umowa, której stroną jest przedsiębiorca. Znaczy to, że mamy w tym przypadku do czynienia z obrotem profesjonalnym.

Na wstępie rozważań nad podmiotami mogącymi być stronami umowy składu należy się przede wszystkim skupić nad kluczowym dla tego zagadnienia pojęciem „przedsiębiorca składowy”.

Na gruncie K.c. sprzed nowelizacji ustawy o domach składowych, stroną umowy było przedsiębiorstwo składowe i, jak zaznaczano w doktrynie, umowa składu. Podobnie jak i inne kontrakty, np. przewozu, spedycji, czy ubezpieczenia, należała ona do kategorii umów o charakterze kwalifikowanym i mogła być zawarta jedynie wówczas, gdy składowania podejmowało się uprawnione do tego przedsiębiorstwo składowe². Przez pojęcie to rozumiano prowadzenie określonej działalności, polegającej na zarobkowym, stałym i profesjonalnym trudnieniu się prowadzeniem zorganizowanej całości (struktury) gospodarczej, której przedmiotem działalności było przechowywanie cudzych rzeczy³. W przypadku zawarcia umowy, którą nazwano „umową składu” przez składownika, który nie prowadził przedsiębiorstwa składowego, przyjmowano, iż kontrakt taki nie mógł być uznany za umowę składu – mógł jedynie wywierać skutki umowy przechowania, której strona nie musiała mieć specjalnych przymiotów prawnych⁴.

Przedstawione rozważania doktrynalne są w swej znakomitej części aktualne także *de lege lata*. Należy bowiem zauważyć, że o ile przedwojenny ustawodawca w miarę dokładnie zdefiniował (wskazał) cechy domu składowego – jako kupca dokonującego czynności handlowych – zawierającego umowy składu, co też powielił ustawodawca współczesny regulując szczegółowo w stosunku do przepisów K.c. problematykę domów składowych publicznych, o tyle brak jest, na gruncie przepisów prywatnoprawnych, szerszego tła normatywnego do zdefiniowania pojęcia przedsiębiorcy składowego. Na tle Kh sprawa była o tyle nieskomplikowana, że umowa składu należała do kategorii czynności handlowych i traktowana była jako kwalifikowana umowa o przechowanie, która występowała w obrocie powszechnym i regulowana była w K.z. Obecne unormowanie jest o tyle skomplikowane, iż zachowano w K.c. zarówno przepisy umowy o przechowanie, jak i dodano „profesjonalną” regulację umowy składu, której znaczną część modyfikują zarazem przepisy usta-

---

² Por. m.in.: J. N a p i e r a ł a, *Umowa składu*, Poznań 1981, s. 28 i n., W. G ó r s k i, *Skład*, w: *System prawa cywilnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Wrocław 1976, s. 622.

³ Por. N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 28 i n.

⁴ Por. m.in.: G ó r s k i, dz. cyt., s. 623.

wy o domach składowych. Można także zauważyć nadmiernie rozbudowaną nomenklaturę przy regulacji problematyki składowania towarów. Jak wspomniano wyżej, *de lege lata* mamy do czynienia z: domem składowym, przedsiębiorstwem składowym z art. 2 pkt 1 ustawy oraz przedsiębiorcą składowym ze wspomnianego art. 853 K.c. Wszystkie te rozbudowane konstrukcje powodują pewne kłopoty interpretacyjne.

Należy jednak przyjąć, zgodnie z zasadą pierwszeństwa przy wyjaśnianiu podstawowych założeń instytucji umowy składu regulacji ogólnej, zawartej w Kodeksie cywilnym, iż kluczowe znaczenie dla całej regulacji prawnej składowania ma w tym przypadku pojęcie przedsiębiorcy składowego. Jest ono bowiem najszerszą – generalną kategorią, wyznaczającą minimalny zakres cech, jakie musi spełniać strona umowy składu, które to cechy są następnie modyfikowane (rozszerzane o kolejne wymogi) w przepisach szczegółowych dotyczących domów składowych.

Po krótkich dywagacjach generalnych konieczne jest więc zdefiniowanie pojęcia „przedsiębiorcy składowego”⁵. Już na wstępie nasuwa się spostrzeżenie, że próba podania takiej definicji napotyka podobne problemy, jakie sprawiało przedstawicielom doktryny wyjaśnienie pojęcia „przedsiębiorstwa składowego”. Można bowiem bez żadnej przesady stwierdzić, iż, co do zasady, zakres tych pojęć jest zbliżony. W obu tych przypadkach chodzi bowiem o podkreślenie faktu (wymogu) prowadzenia działalności przez podmiot profesjonalny, zorganizowany w przedsiębiorstwo, którego przedmiotem działania jest prowadzenie specyficznej (wyspecjalizowanej) działalności – przechowywania za wynagrodzeniem oznaczonych rzeczy ruchomych. Działalność taka nie musi być przy tym jedyną sferą aktywności przedsiębiorstwa składowego, ale powinna być prowadzona w sposób pozwalający na zdefiniowanie podmiotu ją prowadzącego jako przedsiębiorcy składowego.

Mając na uwadze powyższe ustalenia, możemy więc podjąć, na podstawie odrębnych przepisów prawa regulującego pojęcie przedsiębiorcy⁶, próbę

---

⁵ Por. także definicję przedsiębiorcy składowego podaną przez G. Bieńka (w: *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, red. G. Bieniek, t. II, Warszawa 2001³, s. 520), który posługuje się unormowaniem art. 3 i art. 2 pkt 1 ustawy o domach składowych i stwierdza, iż przez przedsiębiorcę składowego należy rozumieć osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną, mającą ułomną osobowość prawną, prowadzącą przedsiębiorstwo składowe świadczące usługi, polegające na odpłatnym przechowywaniu rzeczy ruchomych określonych w umowie. Zob. J. N a p i e r a ł a, *Umowa składu*, w: *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, t. VII, red. J. Rajski, Warszawa 2001, s. 494 n.

⁶ Mam tutaj na uwadze przede wszystkim ustawę z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej, Dz. U. Nr 101, poz. 1178 ze zm. Pojęcie działalności gospodarczej

zdefiniowania przedsiębiorcy składowego jako podmiot (osobę fizyczną, osobę prawną, nie mającą osobowości prawnej spółkę prawa handlowego), który zawodowo, we własnym imieniu, w sposób zorganizowany i ciągły, zarobkowo trudni się prowadzeniem przedsiębiorstwa, którego przedmiotem działalności jest także przechowywanie rzeczy ruchomych osób trzecich.

Oprócz obowiązków, którym podlegają wszyscy przedsiębiorcy, należy pamiętać także, iż przedsiębiorca składowy będący domem składowym musi także spełniać wymogi podmiotowo-przedmiotowe, określone w ustawie o domach składowych. Między nimi należy w szczególności raz jeszcze wymienić obowiązki: zawarcia przez dom składowy umowy składu, jeżeli dany podmiot spełnia wymogi przewidziane w regulaminie – przyjęcia towarów na skład (art. 21 ust. 1 ustawy) oraz zakazy: udzielania przez dom składowy składającym pozataryfowych ulg lub zniżek (ust. 2 ww. artykułu ustawy), a także uzależniania przez dom składowy zawarcia umowy składu od zawarcia przez składającego innej umowy z domem składowym lub z innym podmiotem (art. 21 ust. 3 ustawy)⁷.

Składającym może być każdy podmiot. W przypadku przyjmowania na skład towarów przez dom składowy, składający powinien przy tym spełniać szczególne wymogi określone w regulaminie domu składowego.

III. PRZEDMIOT UMOWY SKŁADU

Przedmiotem umowy składu jest sprawowanie przez składownika pieczy (opieki) nad określonymi rzeczami złożonymi na skład. Obowiązek opieki nad rzeczami stanowić musi przy tym główną treść stosunku zobowiązaniowego i nie może on wynikać jako uboczny skutek zawarcia innego kontraktu (np.

– przedsiębiorcy użyte w P. d. g. opiera się na trzech wyróżnikach: 1. kryterium ekonomicznej klasyfikacji działalności; 2. zarobkowym celu działalności; 3. wykonywaniu działalności w sposób zorganizowany i ciągły. Dla uznania danej działalności za działalność gospodarczą muszą być spełnione wszystkie trzy przesłanki, a ponadto działalność ta musi być wykonywana zawodowo i we własnym imieniu przedsiębiorcy. Tymi zaś mogą być osoby fizyczne, osoby prawne i nieposiadające osobowości prawnej spółki handlowe. Por. także: C. K o s i k o w s k i, *Nowa ustawa o działalności gospodarczej*, „Państwo i Prawo” 2000, z. 1, s. 3 i n.; t e n ż e, *Przedsiębiorca o prawie polskim*, Warszawa 2003; M. Z d y b, *Prawo działalności gospodarczej. Komentarz*, Kraków 2000.

⁷ Por. także: K. Z a c h a r z e w s k i, *Dom składowy jako przedsiębiorca zaufania publicznego*, „Studia Prawnicze” 2001, z. 1, s. 86 i n. Szerzej o uprawnieniach i obowiązkach domu składowego patrz w dalszej części pracy oraz: P o g o n o w s k i, dz. cyt., s. 27 n.

sprzedaży, przewozu)⁸. Obowiązki temu poświęcone zostaną dalsze rozważania w części dotyczącej praw i obowiązków stron umowy składu.

W tym miejscu zwrócimy szczególną uwagę na przedmiot tegoż obowiązku, czyli rzecz (towa)r złożoną w składzie. Tematyka ta, a zwłaszcza zakres pojęciowy terminów „rzecz” i „towa”r, jako elementów treści umowy przechowania i składu, od lat budzą żywą dyskusję w doktrynie.

De lege lata zarówno na gruncie prawa publicznego, jak i prywatnego pojęcia „rzeczy” i „towa”r używane są w różnych kontekstach znaczeniowych, często także zamiennie. Tytułem przykładu można wskazać na regulacje: Konwencji celnej dotyczącej międzynarodowego przewozu towarów z zastosowaniem karnetów TIR⁹, Prawa przewozowego¹⁰, ustawy o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym¹¹, Kodeksu celnego¹², Kodeksu karnego skarbowego¹³, czy rozporządzenia w sprawie szczegółowych warunków zawierania i wykonywania umów sprzedaży rzeczy ruchomych z udziałem konsumentów¹⁴.

Podobne zamieszanie terminologiczne występowało także w okresie obowiązywania Kodeksu zobowiązań i Kodeksu handlowego, które to akty, jak wiemy, normowały interesujące nas umowy – przechowania i składu. Wskazane regulacje prawne stanowiły, iż przedmiotem przechowania są rzeczy ruchome (art. 523 § 1 K.z.), zaś w przypadku umowy składu – albo także rzeczy ruchome albo towary (np. art. 630 i 659 Kh). Z tego też powodu wnioskowano niekiedy, iż, zasadniczo, pojęcia towaru i rzeczy pokrywają się¹⁵.

---

⁸ Por. m.in.: W. G ó r s k i, *Skład*, w: *System prawa cywilnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1976, s. 623; N a p i e r a ł a, *Umowa składu*, s. 496.

⁹ Dz. U. z 1984 r. Nr 17, poz. 76 ze zm.

¹⁰ Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r., Dz. U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601.

¹¹ Dz. U. Nr 11, poz. 50 ze zm.

¹² Ustawa z dnia 9 stycznia 1997 r., Dz. U. Nr 23, poz. 117 ze zm.

¹³ Ustawa z 10 września 1999 r., Dz. U. Nr 83, poz. 930 ze zm.

¹⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 1995 r., Dz. U. Nr 64, poz. 328.

¹⁵ Por. J. C z e r w i ń s k i, *Pojęcie i istota umowy przechowania i składu*, „Nowy Kodeks Zobowiązań” 1935, nr 4, s. 129 i n., a także: K. Z a c h a r z e w s k i, *Przedmiot obowiązku pieczy w umowie składu z udziałem domu składowego*, „Prawo Spółek” 2001, nr 5, s. 29. Znamienne jest zdanie J. Namitkiewicza (*Kodeks handlowy. Komentarz*, t. II, Warszawa 1935, s. 250), który stwierdził, iż „przedmiotem umowy składu może być rzecz ruchoma (z w y k l e t o w a r), zamienna lub niezamienna”.

Przez towary rozumiano generalnie rzeczy przeznaczone do dalszej sprzedaży, nie podlegające skonsumowaniu przez posiadacza¹⁶.

Również w obecnym stanie prawnym pojęcie towaru należy rozpatrywać właśnie w kategoriach ekonomicznych, gdyż jurystycznie towary są, co do zasady, rzeczami ruchomymi¹⁷. Na gruncie przepisów prawnych, ekonomiczne ujęcie towaru – jako środka (dobra) służącego do pomnażania kapitału, oprócz samej nomenklatury ustawy o domach składowych i wskazanych wyżej uregulowań z różnych dziedzin prawa, występuje także w innych aktach,

---

¹⁶ Por. także: J. N a p i e r a ł a, *Umowa składu*, Poznań 1981, s. 25 n., W. G ó r s k i, *Skład*, w: *System prawa cywilnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1976, s. 627. Autor ten uważa, że przedmiotem składowania (na gruncie przepisów K.c. sprzed nowelizacji ustawy o domach składowych) mogły być tylko towary – czyli dobra znajdujące się w obrocie gospodarczym. Zapatrywanie to powtórzyła M. Świdowska-Iwicka (*Odpowiedzialność cywilna przechowawcy*, Toruń 1996, s. 34). W podobnym tonie wypowiedział się G. Bieniek (w: G. B i e n i e k (i inni), *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, t. II, Warszawa 1997, s. 406-407), który zdefiniował towary jako „takie rzeczy ruchome, które znajdują się w obrocie gospodarczym, tzn. takie, które mogą być nabyte i zbyte oraz mają określoną wartość wyrażoną w cenie, bez względu na przeznaczenie (do produkcji lub konsumpcji) i niezależnie od charakteru (występują masowo lub rzadko)”. Również L. Ogiegło (w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. II, Warszawa 1998, s. 475) wskazywał, że „w umowie składu chodzi o przechowanie towarów, a więc rzeczy ruchomych przez z n a c z o n y c h n a s p r z e d a ż” (podkr. P. P.). Pogląd taki wygłosił wcześniej B. Łubkowski (w: F. B ł a h u t a (i inni), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, Warszawa 1972, s. 1688). A. Rembieliński (w: *Kodeks cywilny z komentarzem*, red. J. Winiarz, t. II, Warszawa 1989², s. 768-769) charakteryzuje towary jako rzeczy znajdujące się w obrocie gospodarczym, tj. takie, które mogą być zakupione lub zbyte i posiadają wartość wyrażoną w cenie, bez względu na przeznaczenie (zaopatrzenie produkcji lub rynku) i niezależnie od charakteru (występujące masowo lub unikalnie). Rzeczy nie mające charakteru towarów nie mogły być – zdaniem tego autora – przedmiotem składowania lecz tylko zwykłego przechowania; co dotyczyło w szczególności pieniędzy i papierów wartościowych.

¹⁷ Towar stanowiący jakość ekonomiczną definiowany jest jako produkt (dobro będące wynikiem) pracy ludzkiej przeznaczony do wymiany, posiadający wartość materialną i wartość użytkową dla jego nabywcy. Jest on przedmiotem obrotu. (Por. m.in.: T. S z t u c k i, *Encyklopedia marketingu. Definicje, zasady, metody*, Warszawa 1998, s. 329). Tak rozumiane towary podlegają wielorakiej klasyfikacji, m.in. ze względu na typ ich użytkownika, na: towary konsumpcyjne – produkty, których nabywcą jest konsument finalny, towary przemysłowe – produkty wykorzystywane do produkcji innych wyrobów, przeznaczonych dla użytkowników finalnych (por. m.in.: K. P r z y b y ł o w s k i, S. W. H a r t l e y, R. A. K e r i n, W. R u d e l i u s, *Marketing*, Warszawa 1995, s. 261). Obecnie należy jednak spojrzeć na problem szerzej – odejść od reistycznego pojmowania towaru – zwłaszcza w kontekście rzeczywistości wirtualnej. Można zadać sobie bowiem pytanie o możliwość składowania (przechowywania) towaru będącego zapisem na nośniku elektronicznym.

odnoszących się zwłaszcza do problematyki obrotu międzynarodowego¹⁸. Można w tym miejscu wskazać także na postanowienia Konwencji Narodów Zjednoczonych o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów, podpisanej w Wiedniu 11 kwietnia 1980 r.¹⁹ Jak zaznacza M. Pazdan, zgodnie z jej art. 1 ust. 1, Konwencja znajduje zastosowanie do sprzedaży towarów, którym to pojęciem zastąpiono pojęcia „materialne przedmioty ruchome”²⁰. Przez towar zaś rozumie się na gruncie tejże Konwencji rzecz ruchomą (zmysłową).

W wypadku, gdy stroną umowy składu jest dom składowy, mamy do czynienia z rzeczami, które ustawodawca dzieli w ustawie o domach składowych na: towary rolne i towary przemysłowe.

Ustawodawca przeciął spór dotyczący kwalifikacji umowy ze względu na przedmiot pieczy poprzez wprowadzenie jednolitej kategorii rzeczy ruchomych, które należy definiować na podstawie ogólnych przepisów Kodeksu cywilnego. Towary rolne i przemysłowe są obecnie rodzajem rzeczy o specjalnej nazwie.

W przypadku domu składowego, jak wcześniej wspomniano, przez „rzeczy złożone na skład” rozumiemy towary rolne lub przemysłowe, które zostały złożone w przedsiębiorstwie składowym zgodnie z postanowieniami umowy składu i ustawy (art. 2 pkt 8 ustawy o domach składowych)²¹.

---

¹⁸ Por. m.in.: K. K r u c z a l a k, *Umowy w obrocie handlowym krajowym i międzynarodowym. Komentarz, wzory, objaśnienia*, Warszawa 1998², s. 44. Autor ten pisze, że termin „towar”, w kontekście obrotu gospodarczego (handlowego), odnosi się przede wszystkim do rzeczy ruchomych.

¹⁹ Dz. U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286.

²⁰ M. P a z d a n, w: *Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów. Komentarz*, red. t e n ̄ e, Kraków 2001, s. 44.

²¹ Jak zaznacza K. Zacharzewski (*Przedmiot obowiązku pieczy w umowie składu z udziałem domu składowego*, „Prawo Spółek” 2001, nr 5, s. 30 i n.), ustawodawca przyjął, iż obecność tych definicji w ustawie jest konieczna dla uniknięcia wątpliwości związanych z zakresem działalności domów składowych. Z perspektywy prawa rzeczowego domy składowe przechowują rzeczy ruchome. Natomiast z uwagi na przedmiotowy zakres działalności domów składowych należało w jasny sposób określić, jakie rzeczy ruchome mogą być przechowywane w magazynach poszczególnych kategorii domów składowych. Jak wiemy, ustawa wyróżnia domy składowe przyjmujące na skład towary rolne (domy składowe rolne) oraz domy składowe przyjmujące towary przemysłowe (domy składowe przemysłowe). Dopuszczalne jest także istnienie domów „mieszanych” – rolno-przemysłowych. Rozróżnienie to ma wymiar praktyczny, gdyż, jak o tym była mowa w pierwszej części pracy, zezwolenie na prowadzenie domu składowego wymienia towary, które poszczególne przedsiębiorstwo może przyjmować na skład. Racjonalność takiego podziału domów składowych – towarów przejmowanych przez nich na skład wynika z – będącej jedną z podstawowych, wyraźnie wskazanych w uzasadnieniu projektu ustawy, przyczyn restytuowania instytucji domów składowych – troski ustawodawcy o zdynamiczowanie i dokapi-

Rzecz oddawana na skład powinna być zindywidualizowana, gdyż szczegółowe oznaczenie przedmiotu pieczy wyznacza przede wszystkim zakres obowiązku domu składowego – pozwala zarówno na stwierdzenie, czy nastąpił zwrot rzeczy w stanie nie pogorszonym, jak i ustalenie wysokości ewentualnych roszczeń, kierowanych przeciwko domowi składowemu przez oddającego rzecz na skład (np. ustalenie rozmiaru utraty, ubytku lub uszkodzenia rzeczy, jak też określenie rozmiaru dozwolonego ubytku, za który dom składowy nie odpowiada). Charakterystyka rzeczy oddanej na skład ma też wpływ na wysokość wynagrodzenia domu składowego (wysokość składowego), w myśl zasady, że im składowanie towaru wymaga większej ilości nakładów ze strony składownika, tym wysokość składowego jest wyższa. Odnosi się to także do towarów, których składowanie wymaga specjalistycznego (droższego) wyposażenia technicznego przedsiębiorstwa składowego.

Wymienienie charakterystycznych cech rzeczy oddanej na skład stanowi także o atrakcyjności dowodu składowego jako papieru wartościowego, służącego m.in. do zaciągania kredytu pod zastaw towarów, w treści którego należy podać te cechy. Truizmem jest w tym wypadku stwierdzenie, iż im towar jest (obiektywnie) atrakcyjniejszy na rynku, tym zdolność zastawnicza warrantu jest większa. Wiąże się to ściśle z problematyką tzw. bezpieczeństwa obrotu na giełdzie towarowej, które może być zapewnione jedynie, gdy rzecz jest dokładnie i rzetelnie (zgodnie z rzeczywistym jej stanem) zindywidualizowana w dowodzie składowym²².

Pojęcie rzeczy zindywidualizowanej należy odróżnić od innego pojęcia, które występuje przy okazji charakteryzowania przedmiotu pieczy roztaczanej przez dom składowy, a mianowicie od pojęcia rzeczy wydzielonej w ramach zbioru składowanych rzeczy. Zgodnie z art. 859² Kodeksu cywilnego, przedsiębiorca składowy może łączyć rzeczy zamienne tego samego gatunku i tej samej jakości, należące do kilku składających, za ich pisemną zgodą (§ 1 ww. artykułu K.c.), a wydanie składającemu przypadającej mu części

---

talizowanie rynku towarów rolnych. Towary rolne (art. 2 pkt 4 ustawy) zdefiniowane zostały opisowo, poprzez odwołanie się do specjalnych norm prawnych. Towary przemysłowe (art. 2 pkt 5 ustawy) zdefiniowano *a contrario* („surowce, półprodukty i produkty inne niż towary rolne”). Konieczne jest przy tym przyjęcie, iż dla ustalenia katalogu rzeczy ruchomych, będących desygnatami towarów przemysłowych, także należy posługiwać się przepisami o statystyce publicznej. W zgodzie z nomenklaturą ustawy o domach składowych oraz Kodeksu cywilnego pozostaje także definicja towarów giełdowych, zawarta w art. 2 pkt 2 ustawy o giełdach towarowych.

²² Por. K. Z a c h a r z e w s k i, *Przedmiot obowiązku pieczy w umowie składu z udziałem domu składowego*, „Prawo Spółek” 2001 nr 5, s. 31; P o g o n o w s k i, dz. cyt., s. 83 n.

rzeczy w ten sposób połączonych nie wymaga zgody pozostałych składających (§ 2)²³. Stan taki znany jest pod nazwą współwłasności w zbiorze połączonych rzeczy oraz braku roszczenia o zwrot tej samej rzeczy. Znanym na gruncie K.c. rozwiązaniem w wypadku pomieszania rzeczy jest powstanie współwłasności (art. 193 § 1 K.c.), czego następstwem jest przyznanie roszczenia jedynie o wydanie rzeczy według stosunku wartości rzeczy połączonych (pomieszanych). Na rozważanym gruncie składowania nie zachodzi tożsamość przedmiotu oddanego na skład i później odebranego.

Skutkiem połączenia rzeczy – nawet mimo braku zgody na dokonanie połączenia – jest wyłączenie możliwości domagania się zwrotu tej samej rzeczy. Składającemu przysługuje jedynie udział we współwłasności zbioru. Do zniesienia tak ustanowionej współwłasności nie jest już wymagana zgoda wszystkich właścicieli rzeczy połączonych – nadto nie jest możliwe zniesienie współwłasności przez podział fizyczny rzeczy. Połączenie rzeczy, mimo braku zgody na dokonanie połączenia, trafnie postrzegane jest jako podstawa roszczenia odszkodowawczego przeciwko domowi składowemu, samo jednak pomieszanie rzeczy wywiera skutek w postaci powstania współwłasności.

Fakt oddania rzeczy na skład nie powoduje przeniesienia posiadania tej rzeczy na przedsiębiorcę składowego, który nabywa jedynie *corpus* – władztwo fizyczne nad rzeczą sprawuje dla innego podmiotu. Jest on więc, zgodnie z przepisami K.c., dzierżycielem (art. 338 K.c.)²⁴. Posiadaczem oddanych na skład rzeczy jest zaś ten, dla kogo lub w czyim interesie dzierżyciel sprawuje swe władztwo faktyczne. W przypadku przedsiębiorstwa składowego posiadaczem rzeczy jest albo oddający na skład, albo posiadacz dowodu składowego, bądź też oddzielonego rewersu. Cechy tej nie ma jednak, co wynika z charakteru prawnego tego dokumentu, posiadacz warrantu²⁵.

Konieczne jest także zaznaczenie, iż zgodnie z postanowieniami art. 854 K.c., przepisów tytułu XXX K.c., regulujących umowę składu, nie stosuje się w przypadkach, gdy przedsiębiorca składowy nabywa własność złożo-

---

²³ Por. m.in. L. O g i e g ł o, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2003³, s. 528 n.

²⁴ Por. co do dzierżenia m.in.: E. S k o w r o Ń s k a, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, t. I, Warszawa 1997, s. 535.

²⁵ Należy także pamiętać, że w sytuacji, gdy zgodnie z art. 859³ K.c., przedsiębiorcy składowemu służy na towarach złożonych na skład ustawowe prawo zastawu na zabezpieczenie jego należności, przedsiębiorca taki – jako zastawnik – staje się posiadaczem zależnym, o którym mowa w art. 336 K.c. Por. m.in.: W. G ó r s k i, w: *System prawa cywilnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Wrocław 1976, s. 624; P o g o n o w s k i, dz. cyt., s. 110 n.

nych w składzie rzeczy i jest zobowiązany do zwrotu tylko takiej samej ilości rzeczy tego samego gatunku i takiej samej jakości. W sytuacji takiej znajdują więc odpowiednie zastosowanie przepisy dotyczące depozytu nieprawidłowego²⁶.

IV. FORMA UMOWY SKŁADU

Ustawodawca, wzorem rozwiązań obowiązujących wcześniej, nie zastrzegła dla ważności umowy składu obowiązku jej zawarcia w żadnej szczególnej formie przewidzianej przepisami prawa. Tak też należy dopuścić możliwość zawierania umowy składu w sposób dorozumiany, ustnie, czy też pisemnie. Nie należy przy tym szeroko argumentować, iż zasadą powinno być zawieranie umowy na piśmie. Dotyczy to przede wszystkim producentów rolnych, ale także i innych uczestników stosunków „prawnoskładowych”, ze względu na ograniczenia dowodowe w przypadku zawarcia umowy ustnie²⁷. Należy także pamiętać o postanowieniach art. 75 § 1 K.c., według których czynność prawna, obejmująca rozporządzenie prawem, którego wartość przenosi dwa tysiące złotych, jak również czynność prawna, z której wynika zobowiązanie do świadczenia wartości przenoszącej dwa tysiące złotych, powinna być stwierdzona pismem. Jednakże niespełnienie tego wymogu nie skutkuje nieważnością umowy.

Strony umowy powinny także zastrzegać w jej postanowieniach, iż jej zmiana może, pod rygorem nieważności, nastąpić jedynie na piśmie (art. 76 K.c.). Regulamin domu składowego może również stanowić, iż wszystkie umowy z domem składowym zawierane są w formie pisemnej i dla ważności jakichkolwiek zmian w takich umowach wymagają takiej formy.

Składający ma prawo żądać wydania przez dom składowy dowodu składowego. Takie zawarcie umowy na piśmie daje szansę podniesienia stosownych zarzutów jeżeli uprawniony z dokumentu realizuje swoje prawo niezgodnie z postanowieniami takiej umowy. W tej sytuacji dużym ułatwieniem dla wykazania praw stron jest umowa sporządzona w formie pisemnej (zwykłej, czy też kwalifikowanej, np. data pewna).

---

²⁶ Por. art. 845 K.c. oraz: G. B i e n i e k, w: *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, t. II, Warszawa 2001³, s. 522; B. Ł u b k o w s k i, w: F. B ł a h u t a (i inni), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 1677 n.; O g i e g ł o, dz. cyt., s. 522.

²⁷ Por.: art. 74 n. K.c.

Należy przy tym pamiętać, iż poświadczaniem zawarcia umowy składu jest każdorazowo pokwitowanie, które na mocy art. 853 § 2 K.c., winien jest każdorazowo wydać składającemu przedsiębiorca składowy. Pokwitowanie takie ma formę pisemną i zawiera oznaczenie m.in.: rodzaju, ilości, sposobu pakowania rzeczy, jak też innych istotnych postanowień umowy, np. czy postanowiono o ubezpieczeniu towarów i na jaką kwotę. Pokwitowanie takie, z racji stanowczego brzmienia wskazanego przepisu, wydaje każdy przedsiębiorca składowy, a więc i dom składowy, który zawierając umowę składu wydaje jednocześnie na żądanie składającego dowód składowy. Składający posiada więc zawsze dokument potwierdzający zawarcie umowy o określonej treści²⁸.

V. UPRAWNIENIA I OBOWIĄZKI STRON UMOWY

W niniejszej części przedstawione zostaną podstawowe uprawnienia przyznane stronom umowy składu, jak i nałożone na nich, korelujące z uprawnieniami, obowiązki. W niezbędnym zakresie ukazane będą także modyfikacje tychże w przypadku zawarcia kwalifikowanej umowy składu²⁹. Konieczne jest także podkreślenie, że strony umowy, a zwłaszcza składający zasadniczo posiadają obowiązki wynikające z założonego przez nie celu umowy składu – właściwego wykonania ciężącego na nich świadczenia. Obowiązki te są więc w znacznej mierze powinnościami i tak je, w przypadku składającego, będziemy rozumieć.

1. *Uprawnienia składającego*

Podstawowym prawem składającego jest, wynikająca z zasady swobody kontraktowania, możliwość podjęcia swobodnego wyboru przedsiębiorstwa składowego oraz, na ile to możliwe w konkretnym przypadku, współdziałania przy kształtowaniu treści samej umowy składu. Ograniczeniem tej swobody może być jednak decyzja o złożeniu towarów (rzeczy) w domu składowym (np. giełdowym domu składowym), co pociąga za sobą nieco odmienny reżim postępowania, o którym była mowa wyżej. Składający jest więc uprawniony do złożenia rzeczy w składzie i żądania od przedsiębiorcy wywiązywania się

²⁸ Por. O g i e g ł o, dz. cyt., s. 518 n.

²⁹ Co do obowiązku stron umowy składu patrz także: N a p i e r a ł a, w: *System*, s. 498 n.

z jego obowiązków określonych przepisami prawa i w samej umowie, o których niżej. W przypadku umowy z domem składowym, ustawodawca podkreśliła w art. 19 ust. 2 ustawy, iż dom składowy – przedsiębiorca, na którym ciąży szczególne zaufanie publiczne, wyrażające się w przyznanych mu szczególnych uprawnieniach wystawiania dowodów składowych i przeprowadzania sprzedaży przymusowej towarów złożonych na skład, jest zobowiązany do przestrzegania zasad uczciwego obrotu oraz do ochrony interesów składających.

Kolejnym prawem składającego jest, przewidziana w art. 856 K.c., możliwość żądania od przedsiębiorcy składowego ubezpieczenia rzeczy złożonych na skład. Zasadą jest więc, że przedsiębiorca składowy nie jest zobowiązany do ubezpieczenia złożonych rzeczy, chyba że otrzyma takie wyraźne polecenie składającego. Składający może żądać ubezpieczenia określonych rzeczy na konkretną sumę od wymienionych zdarzeń (wyznacza zakres przedmiotowy i rodzaj ubezpieczenia). Odmiennie problem ubezpieczenia rzeczy złożonych na skład kształtuje się w przypadku ich złożenia w domu składowym. Zgodnie bowiem z art. 22 ustawy o domach składowych, dom składowy ma obowiązek ubezpieczenia towarów przemysłowych od ognia i innych zdarzeń losowych, chyba że w umowie postanowiono inaczej. Zasadą jest w tym przypadku obowiązek działania (dokonania ubezpieczenia) domu składowego, zaś brak obowiązku ubezpieczenia może wynikać jedynie z wyraźnego postanowienia umowy. W przypadku przyjęcia na skład towarów rolnych mamy do czynienia z bezwzględny obowiązkami domu składowego ubezpieczenia tychże, z której to powinności dom składowy nie może być zwolniony postanowieniami umowy. W tym miejscu raz jeszcze należy podkreślić znaczenie zawarcia takiej umowy na piśmie – możliwe jest bowiem np. przy uszkodzeniu (pogorszeniu się wartości na skutek czynników zewnętrznych) towarów, iż powstanie spór co do tego, czy składający wydał (bądź nie – w przypadku domu składowego) odpowiednią dyspozycję co do ich ubezpieczenia. Ma to istotne znaczenie dla bezpieczeństwa finansowego stron umowy³⁰.

Składający może także, na mocy art. 859 K.c., polecić przedsiębiorcy składowemu, aby ten dokonał sprzedaży rzeczy złożonych na skład przed końcem okresu oznaczonego w umowie, jeżeli są one narażone na zepsucie

---

³⁰ Należy także dostrzec, na gruncie ustawy o domach składowych, większą troskę ustawodawcy o składającego towary rolne, które bezwzględnie muszą być ubezpieczone. Regulamin domu składowego może także przewidywać, iż warunkiem przyjęcia na skład towarów przemysłowych, których wartość przekracza określoną sumę (np. 10 tysięcy złotych) jest ich ubezpieczenie. Por. także: O g i e g ł o, dz. cyt., s. 525.

(znaczne pogorszenie ich jakości). Składownik (przedsiębiorca składowy) jest obowiązany spełnić takie polecenie. Koszty sprzedaży oraz – jeżeli wynika to z winy składającego, albo jeżeli tak się umówiono – odszkodowanie dla przedsiębiorcy składowego za wcześniejsze rozwiązanie umowy (co do części lub całości rzeczy będących przedmiotem umowy) obciążają składającego.

Składający jest uprawniony również do oglądania rzeczy, ich dzielenia lub łączenia, pobierania próbek oraz dokonywania innych czynności w celu zachowania tych rzeczy w należyтым stanie (art. 859¹ K.c.). Dotyczy to także uprawnionego z dowodu składowego (tak należy rozumieć art. 33 ust. 3 ustawy). Możliwość ta wynika z tego, że składający jest nadal dysponentem złożonych rzeczy, przedsiębiorca składowy jest zaś, jak wspomniano, ich dzierżycielem. Czynności dotyczących rzeczy złożonych na skład może on dokonywać osobiście lub przez swego przedstawiciela³¹. Nie wymagają one przedstawiania powodów ich dokonywania przedsiębiorcy składowemu, chyba że ich przeprowadzanie narusza swobodę prowadzenia przedsiębiorstwa lub prowadzi do zwiększenia kosztów składowania (czy też zmiany innych postanowień umowy). W takim wypadku przedsiębiorca składowy może żądać dodatkowych opłat od składającego. Zasadą jest więc możliwość dokonywania przez składającego takich czynności na rzeczach oddanych na skład, które zgodnie z posiadaną wiedzą i przyjętą praktyką przechowywania danych rzeczy, służą do ich zachowania w stanie nie pogorszonym, co niekiedy wymaga potrzeby przeprowadzenia przez składającego stosownych działań kontrolnych. Działania te podejmowane być mogą w godzinach otwarcia przedsiębiorstwa składowego i pod nadzorem przedsiębiorcy, który odpowiada za stan rzeczy oddanych na skład. Celem tych czynności jest kontrola składającego nad rzeczami, który może, w razie stwierdzenia pogorszenia się ich stanu, czy też innego negatywnego wpływu składowania na ich stan, wydać stosowne zalecenia przedsiębiorcy składowemu, sam zmienić ich opakowanie, czy usunąć rzeczy zepsute³². W przypadku wystawienia dowodu składowego może je wykonywać osoba uprawniona z tego dokumentu. Czynności te muszą zostać zanotowane w dokumentach dotyczących rzeczy przez przedsiębiorcę składowego. Także w samej umowie składu strony ustalają szczegółowo, jaki zakres tych czynności, ze względu

³¹ Por.: B i e n i e k, dz. cyt., s. 526; O g i e g ł o, dz. cyt., s. 527 n.

³² Tak odnośnie do art. 638 Kh: M. A l l e r h a n d, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935, s. 943 n.; T. D z i u r z y ń s k i, Z. F e n i c h e l, M. H o n z a t k o, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. II, Kraków 1936, s. 981; J. N a m i t k i e w i c z, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. II, Warszawa 1935, s. 256.

na specyfikę danej rzeczy, będzie wykonywał przedsiębiorca składowy i w jakim trybie będzie informowany o ich wynikach składający.

Wyraźną kompetencją składającego jest także możliwość udzielania przez niego zgody na połączenie przez przedsiębiorcę składowego rzeczy złożonych na zasadzie art. 859² § 1 K.c. (*alla rinfusa*). Uprawnienie to, o czym już była mowa wyżej, dotyczy sytuacji złożenia w składzie rzeczy zamiennych tego samego gatunku i tej samej jakości, należących do kilku składających, co występuje z reguły w celu zmniejszenia kosztów przechowania rzeczy występujących w znacznych ilościach (np. płynów, zboża), których oddzielne składowanie pociągałoby za sobą zwiększenie wydatków. Samo wydanie składającemu przypadającej mu części tak połączonych rzeczy nie wymaga zgody pozostałych składających, których rzeczy zostały połączone (§ 2 art. 859² K.c.). Wydanie przez składającego zgody na połączenie rzeczy złożonych na składzie zasadniczo nie powinno występować w przypadku wydania dowodu składowego, który opiewa na te rzeczy. Wynika to z przedstawionej wyżej istoty tego dokumentu, która wyraża się także w tym, iż reprezentuje on w obrocie konkretną rzecz (towar). Rzecz taka posiada określone w dowodzie cechy, takie jak wymienione m.in. w art. 23 ust. 3 pkt 4 ustawy: oznaczenie ilości, jakości i kraju pochodzenia oraz inne szczególne wyróżniki. Tylko więc rzeczy posiadające ściśle określone cechy (nie wystarczy tylko określenie gatunku i jakości, np. zboże I klasy) w wypadku wydania dowodu składowego mogą być przedmiotem połączenia tak, aby chronić interesy podmiotu uprawnionego z dowodu, który musi mieć pełne zaufanie do jego treści.

Wreszcie składający ma prawo żądać, po uiszczeniu należności przedsiębiorcy składowego, wydania rzeczy, które złożył na skład. Uprawnienie to dotyczy wydania przez tegoż przedsiębiorcę rzeczy *in specie* – czyli tych samych, które były przedmiotem umowy (oznaczonych i zindywidualizowanych). W przypadku zaś połączenie (zmieszania) rzeczy (*alla rinfusa*), o którym była mowa wyżej, składający może domagać się wydania rzeczy *in genere* – czyli takich samych, posiadających określone cechy (m.in. spełniających wymogi ilościowe i jakościowe) określone w umowie.

W przypadku niewywiązania się przedsiębiorcy składowego z przyjętych na siebie zobowiązań – wyrządzenia składającemu szkody, jest on uprawniony do dochodzenia roszczeń od przedsiębiorcy, o czym będzie mowa niżej. W tym miejscu konieczne jest jednak zasygnalizowanie uprawnienia składającego do zawiadomienia przedsiębiorcy składowego o stwierdzeniu występowania niewidocznych uszkodzeń rzeczy, w ciągu siedmiu dni od jej odebrania

ze składu. Przekroczenie tego terminu powoduje wygaśnięcie ewentualnych roszczeń składającego w stosunku do składownika³³.

2. *Obowiązki składającego*

Składający – jako strona stosunku obligacyjnego – posiada także obowiązki (powinności), które zasadniczo służą realizacji społeczno-gospodarczego przeznaczenia umowy składu. J. Napierała podzielił je na dwie grupy, obejmujące: 1. obowiązek współdziałania z przedsiębiorcą składowym i 2. obowiązek zapłaty wynagrodzenia³⁴. Omówienie powinności składającego zostanie oparte w głównej mierze na przedstawionym przez wskazanego autora schemacie.

Powinność współdziałania składającego z przedsiębiorcą składowym w celu realizacji ich zamierzeń gospodarczych dotyczy zarówno fazy działań związanych z przygotowaniem umowy, jej zawarciem, jak i wykonywaniem.

W pierwszych dwóch etapach obowiązkiem składającego jest działanie skierowane na takie ukształtowanie treści umowy, aby odpowiadała ona jak najpełniej jego interesom oraz interesom innych podmiotów – także składownika, czy uprawnionego z dowodu składowego.

W przypadku zawarcia umowy z domem składowym zadanie to jest o tyle ograniczone, że zasadniczo najważniejsze postanowienia umowy co do warunków przyjęcia i składowania rzeczy zawiera regulamin domu składowego. Składający winien też w takiej sytuacji, z racji odpowiedzialności, jaka na nim ciąży, zwrócić szczególną uwagę na zgodność treści dowodu składowego z rzeczywistością, w szczególności co do cech rzeczy złożonych na skład.

Powinien on więc przede wszystkim zindywidualizować (na ile to możliwe) rzeczy składane – podać ich cechy charakterystyczne oraz – co najbardziej istotne z punktu widzenia ochrony interesów osób trzecich – ich specyficzne właściwości, które wyrażają się m.in. w ich aktualnym stanie (o czym składający zwykle posiada najszerszą wiedzę), czy sposobie ich przechowywania. Ma to istotne znaczenie ze względu na odpowiedzialność domu składowego za powierzone mu rzeczy, a także ze względu na realizację funkcji dowodu składowego (jego atrakcyjność zastawniczą). Obowiązek informowania wynika z ogólnych reguł współdziałania przy wykonywaniu zobowiązań

---

³³ Por.: G. B i e n i e k, w: *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, t. II, Warszawa 2001³, s. 529-530; N a p i e r a ł a, w: *System*, s. 514 n.

³⁴ J. N a p i e r a ł a, *Umowa składu*, Poznań 1981, s. 71 n.; t e n ż e, w: *System*, s. 497 n.

wynikających z generalnych założeń *Kodeksu cywilnego*. Zgodnie bowiem z jego art. 354, dłużnik powinien wykonać zobowiązanie określone jego treścią i w sposób odpowiadający jego celowi społeczno-gospodarczemu oraz zasadom współżycia społecznego (dobrym obyczajom), a jeżeli istnieją w tym zakresie ustalone zwyczaje – także w sposób odpowiadający tym zwyczajom. Także w taki sam sposób powinien współdziałać przy wykonaniu zobowiązania wierzyciel³⁵. Uchylenie się wierzyciela od obowiązku współdziałania może niekiedy powodować ograniczenie, czy też wyłączenie odpowiedzialności przedsiębiorcy składowego za pomniejszenie wartości przyjętych przez niego na skład rzeczy, mimo że jest on profesjonalistą i należyta staranność, z jaką powinien on wywiązywać się z obowiązku czuwania (pieczy) nad rzeczą, ocenia się przy założeniu, że posiada on – jako podmiot zawodowo trudniący się składowaniem rzeczy – określoną wiedzę na temat przedmiotu swojej działalności (art. 355 K.c.)³⁶. W szczególności zatajenie przez składającego przed przedsiębiorcą składowym istotnych cech rzeczy (np. jej psucia się, czy wcześniejszego zainfekowania), które wpływają na konieczność znacznej modyfikacji warunków jej przechowywania, w porównaniu z powszechnie stosowanymi metodami, może powodować taki skutek.

Powinnością składającego jest również dogłębne oglądanie złożonych rzeczy i informowanie przedsiębiorcy składowego o dostrzeżonych okolicznościach powodujących zaistnienie lub zagrożenie zaistnienia faktu umniejszenia wartości tychże rzeczy. W przypadku wystawienia dowodu składowego, jak wiemy realizowanie wskazanych działań kontrolnych leży w interesie uprawnionego

---

³⁵ Por. m.in.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 13 maja 1997 r. w sprawie I ACa 219/97 („Prawo Gospodarcze” 1998, nr 4, s. 42), w którym podkreślono m.in., iż obowiązek współdziałania wierzyciela przy wykonywaniu zobowiązania obejmuje działania podjęte w celu umożliwienia prawidłowej realizacji zobowiązania. Nie dotyczy zaś współdziałania w przypadku niewywiązywania się z zobowiązania przez dłużnika. Warto także zacytować pogląd J. Napierały (*Kontrola klauzul odpowiedzialności gospodarczej w obrocie gospodarczym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, nr 3, s. 45 n.), który głosi, że „powstanie i zakres odpowiedzialności odszkodowawczej dłużnika zależy [...] od tego czy obowiązki te wykonywane są w sposób odpowiadający celowi społeczno-gospodarczemu zobowiązania oraz zasadom współżycia społecznego (art. 354 K.c.). Jeżeli w taki sposób zobowiązanie jest wykonywane, to obowiązek odszkodowawczy w ogóle nie powstaje. Nie jest zatem zasadne sięganie w takiej sytuacji po klauzulę generalną art. 5 K.c.”

³⁶ Por. m.in.: A. K l e i n, w: *Prawo umów w obrocie gospodarczym*, red. S. Włodyka, Kraków 1995, s. 53 i n.; T. W i ś n i e w s k i, w: G. B i e n i e k (i inni), *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, t. I, Warszawa 1996, s. 22 n.; M. S a f j a n, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2002, s. 677 n.

z dowodu składowego (jego części). Jest oczywiste, że troska składającego (uprawnionego) jest jedynie przejawem dbania przez dany podmiot o własne interesy i nie może być przyczyną odstąpienia przez przedsiębiorcę składowego od ciężącego na nim obowiązku sprawowania pieczy nad przyjętymi na skład rzeczami.

Drugim zasadniczym obowiązkiem składającego, wynikającym z samego charakteru prawnego umowy składu, która jest m.in. umową odpłatną, jest zapłacenie wynagrodzenia przedsiębiorcy składowemu. Wynagrodzenie to jest świadczeniem składającego w zamian za świadczenie przedsiębiorcy składowego – przyjęcie na skład rzeczy i sprawowanie pieczy nad nimi. W skład wynagrodzenia należnego przedsiębiorcy składowemu – składowego – wchodzi: wynagrodzenie (składowe) główne – występujące w każdym stosunku zobowiązaniowym składu oraz wynagrodzenie za inne wydatki przedsiębiorcy składowego (wynagrodzenie – składowe – uboczne), które ten łoży na rzecz w zależności od wymogów konkretnego przypadku. Składowe jest opłatą za zwyczajną w danym przypadku eksploatację urządzeń (wyposażenia, magazynów) przedsiębiorstwa składowego³⁷. W skład wynagrodzenia ubocznego wchodzi zaś wszelkie inne sumy, jakie przedsiębiorca składowy wydatkował w związku ze składowaniem rzeczy, określone w taryfie lub w postanowieniach umowy. Można więc do nich zaliczyć przykładowo: zwrot (ze stosownym procentem) uiszczonych przez przedsiębiorcę składowego danin publicznonprawnych ciężących na rzeczach (cła, podatki itd.), koszty poniesione na wyładowanie, przepakowanie, ważenie, segregację, wstępne zbadanie rzeczy. Następnie można wskazać na sumy wyłożone w związku z samym przechowywaniem rzeczy: ich kontrolę, konserwację itd. Jak wspomniano, wydatki te zależne są od cech samego towaru i warunków przyjmowania na skład takich rzeczy przez konkretnego przedsiębiorcę składowego³⁸. W wypadku żądania przez składającego wydania rzeczy złożonych na skład przed upływem terminu, na jaki zawarto umowę, składający winien uiścić przedsiębiorcy składowemu składowe za okres rzeczywistego składu oraz koszty ubocz-

---

³⁷ Tak: N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 74; t e n ż e, w: *System*, s. 514; por. także: B. Ł u b k o w s k i, w: F. B ł a h u t a (i inni), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 1691; A. R e m b i e l i Ń s k i, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Winiarz, t. II, Warszawa 1989², s. 773 n.; G. B i e n i e k, w: t e n ż e, (i inni), *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, t. II, Warszawa 1997, s. 410 n.; A l l e r h a n d, dz. cyt., s. 946.

³⁸ Patrz także szerzej: N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 73 n.; t e n ż e, w: *System*, s. 514.

ne, jakie zostały poniesione w całości³⁹. Strony mogą jednocześnie zawrzeć w umowie stosowne postanowienia (np. karę umowną, czy też ustalenie stawek progresywnie malejących wraz z upływem okresu składowania), które zabezpieczą interesy przedsiębiorstwa składowego w takim przypadku.

Oprócz wskazanych wyżej dwóch zasadniczych powinności składającego, możemy także wskazać na inne sfery działań (także zaniechań), do podjęcia których zobowiązany jest (czy to ze względu na ochronę własnego interesu, czy też przepisami prawa) składający. Czynności te wynikają z wyżej przedstawionych obowiązków i są niejako ich uszczegółowieniem.

Pierwszym z nich jest wydanie przedsiębiorstwu składowemu rzeczy będącej przedmiotem umowy składu. Chociaż przyjęto konsensualny charakter umowy składu, to jednakże jej prawidłowe – zgodne z przeznaczeniem społeczno-gospodarczym – wykonanie możliwe jest jedynie w przypadku faktycznego dzierżenia przez przedsiębiorstwo składowe rzeczy oddanych na skład. Należy także pamiętać, że bezpieczeństwo obrotu prawnego – ochrona interesu przedsiębiorcy składowego, wymaga ponoszenia przez niego odpowiedzialności za rzecz oddaną na skład w okresie, kiedy faktycznie jest ona pod jego pieczę. Nie jest zaś dopuszczalne, na gruncie zasad odpowiedzialności opierających się na winie i słuszności, aby samo wymienienie w umowie składu rzeczy, bez ich faktycznego wydania składownikowi, powodowało jego odpowiedzialność za wszelki uszczerbek tychże rzeczy. Problem ten nabiera swoistego wymiaru w sytuacji wydania dowodu składowego, kiedy to, jak już wyżej wspomniano, dokument ten może być wystawiony jedynie po faktycznym wydaniu rzeczy, które reprezentuje w obrocie, domowi składowemu.

Pochodną wydania rzeczy składownikowi jest obowiązek przyjęcia przez składającego wydanego przez przedsiębiorcę składowego pokwitowania, które zawiera najistotniejsze postanowienia umowy, w tym dotyczące samych rzeczy – ich rodzaju, ilości, czy opakowania.

Kolejnym obowiązkiem jest odebranie przez składającego rzeczy po upływie okresu, na jaki przewidziano w umowie ich składowanie (art. 859⁶ K.c.). W przypadku niewywiązania się z niego, przedsiębiorca składowy może oddać rzecz na przechowanie na koszt i ryzyko składającego, w trybie ww.

---

³⁹ Przychyłam się więc zasadniczo do argumentacji zebranej i przedstawionej przez J. Napierałę (*Umowa składu*, Poznań 1981, s. 76) co do problemu wysokości wynagrodzenia w wypadku żądania przez składającego wcześniejszego rozwiązania umowy składu zawartej na czas określony.

artykułu *Kodeksu cywilnego*, o czym szerzej będzie mowa w dalszej części rozważań.

3. *Uprawnienia przedsiębiorcy składowego*

Przechodząc do omówienia głównych uprawnień przedsiębiorcy składowego z tytułu umowy składu po raz kolejny należy podkreślić nie dający się rozdzielić związek pomiędzy uprawnieniami i obowiązkami składającego i składownika (przedsiębiorcy składowego). Jedne z nich pociągają za sobą istnienie ich odpowiedników u drugiej strony umowy. Dlatego też przedstawiając prawa i obowiązki profesjonalnej strony umowy składu należy zawsze mieć na względzie przedstawione wyżej w zarysie prawa i obowiązki składającego i przez ich wzajemny pryzmat dokonywać wykładni regulujących przedmiotową problematykę przepisów.

Nie będę w tym miejscu omawiał założeń swobody kontraktowej i innych, ogólnych zagadnień dotyczących zawierania i wykonywania kontraktów, które pokrótce zostały przedstawione wyżej. Konieczne jest jednak wskazanie na te uprawnienia przedsiębiorcy składowego, które kształtują jego pozycję prawną oraz decydują o charakterze prawnym samej umowy składu.

Przede wszystkim należy wymienić uprawnienie składownika do obejrzenia i opisanie rzeczy składanych w celu wydania pokwitowania składającemu (art. 853 § 2 K.c.). W ramach pieczy nad rzeczami oddanymi na skład, przedsiębiorca składowy może więc we wstępnej fazie ocenić ogólny ich stan (właściwości) i dane te zamieścić w pokwitowaniu, dokumentującym fakt zawarcia umowy składu oraz jej istotne postanowienia⁴⁰. W przypadku żądania wydania dowodu składowego wystosowanego wraz z zawarciem umowy, dom składowy ma prawo do oglądu rzeczy i opisanie ich cech w samym dokumencie.

Co istotne, przedsiębiorca składowy ma prawo oddać rzeczy na przechowanie innemu podmiotowi, który dzierży takie rzeczy w imieniu przedsiębiorcy składowego (art. 859³ K.c. *in fine*).

Następnie przedsiębiorca składowy może – jak wspomniano – nabywać na własność rzeczy składane na składzie, na zasadzie normy z art. 854 K.c. Jeżeli wystawiono dowód składowy, nabycie rzeczy przez dom składowy

---

⁴⁰ Pokwitowanie takie posiada więc podobny charakter prawny, jak *dowód składowy* wydany przez przedsiębiorstwo składowe na gruncie art. 853 K.c. sprzed nowelizacji ustawy o domach składowych. Por.: O g i e g ł o, dz. cyt., s. 518 n.

nastąpić może jedynie na zasadach przewidzianych dla obrotu prawami z rzeczy za pomocą tego dokumentu⁴¹.

Omawianym już pośrednio wyżej prawem przedsiębiorcy składowego jest także możliwość – w ramach ogólnego obowiązku pieczy – sprzedaży rzeczy narażonych na zepsucie, gdy nie można w danej sytuacji liczyć na odpowiednie zarządzenie składającego. W kontekście tym powstaje ciekawa sytuacja, gdy wydano dowód składowy i przedsiębiorca składowy nie wie, kto jest uprawniony do rozporządzania rzeczami narażonymi na zepsucie (w czyich rękach znajduje się rewers). Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 29 ust. 1 ustawy, przeniesienie własności rzeczy następuje poprzez wręczenie rewersu. Należy przyjąć, w drodze odpowiedniego stosowania przepisu art. 859 K.c., iż przedsiębiorca (dom) składowy w sytuacji potrzeby pilnego działania uprawniony jest do sprzedaży zagrożonych zepsuciem rzeczy, a następnie powinien ujawnić ten fakt poprzez ogłoszenie i złożyć uzyskaną sumę na rachunku w banku domicylowym. Obowiązkiem domu składowego jest bowiem dbanie o interesy składających (uprawnionych z dowodu składowego) – art. 19 ust. 2 ustawy⁴².

Przedsiębiorca uprawniony jest także, o czym była już mowa, do łączenia rzeczy złożonych na składzie jeżeli są one tego samego gatunku i tej samej jakości oraz należą do różnych składających, którzy wyrazili na to swoją pisemną zgodę. W razie połączenia rzeczy bez takiej zgody, przedsiębiorca składowy odpowiada za szkodę przez to wynikłą.

Przedsiębiorca składowy ma wreszcie prawo żądać wynagrodzenia za swoje usługi. Szczególnym prawem przedsiębiorcy składowego jest, przewidziane w art. 859³ K.c., ustanowienie na rzeczach oddanych na skład ustawowego prawa zastawu. Zastaw ten zabezpiecza roszczenia przedsiębiorcy składowego o:

- składowe i należności uboczne,
- zwrot wydatków i kosztów, a w szczególności: przewoźnego i opłat celnych,
- zwrot udzielonych składającemu zaliczek oraz
- zwrot wszelkich innych należności powstałych z tytułu umowy lub umów składu.

---

⁴¹ Por.: P o g o n o w s k i, *Domy składowe*, Warszawa 2001, s. 104 n.

⁴² Jak się wydaje działanie takie najpełniej realizuje wspomnianą zasadę. Nie jest właściwe, choć możliwe, dopuszczenie przez dom składowy do zepsucia się rzeczy (mimo wezwań do zgłoszenia się uprawnionego), a następnie odebranie sumy ubezpieczenia należnej za takie rzeczy i złożenie jej w banku domicylowym. Por.: N a p i e r a ł a, w: *System*, s. 503 n.

Prawo zastawu ciąży na rzeczach oddanych na skład, dopóki znajdują się one u przedsiębiorcy składowego lub u osoby, która je dzierży w jego imieniu, albo dopóki może on nimi rozporządzać za pomocą dokumentów. Prawo dotyczy więc konkretnych rzeczy będących przedmiotem konkretnej umowy składu, które zabezpieczają prawa składownika z tytułu tejże umowy oraz innych zawartych z tym samym składającym⁴³.

Należy także przyjąć, iż, na mocy art. 461 K.c., przedsiębiorcy składowemu przysługuje także prawo zatrzymania rzeczy złożonych na skład do chwili zaspokojenia lub zabezpieczenia jego roszczeń o zwrot ponoszonych nakładów na rzecz oraz o naprawienie szkody wyrządzonej przez rzeczy złożone na skład⁴⁴. U podstaw tej instytucji leży założenie, że dłużnikowi zobowiązanemu do wydania rzeczy należy umożliwić, ze względu na fakt, iż jego wzajemne wierzytelności związane są z rzeczą podlegającą wydaniu, szansę zaspokojenia przysługujących mu wierzytelności. Prawo zatrzymania jest więc przejawem dozwolonej przez przepisy samopomocy, w wyniku której retencjonista ma możliwość stymulowania odpowiedniego zachowania dłużnika⁴⁵. Jego istota sprowadza się do zatrzymania rzeczy lub wzajemnego świadczenia (do tego tylko jest ono ograniczone). Cechą prawa zatrzymania, jak podnosi W. Kocot, jest także jego dwoista natura⁴⁶. Ma ono bowiem zarówno cechy prawa rzeczowego, ze względu na swą istotę bezpośredniego i bezwzględnego władztwa nad rzeczą w czasie jego wykonywania z jednoczesnym pozbawieniem właściciela możliwości wyłącznego rozporządzania swoją własnością, jak również cechy prawa obligacyjnego, gdyż warunkiem jego stosowania jest istnienie stosunku obligacyjnego, łączącego wierzyciela z dłużnikiem, z którego wynika dla dłużnika obowiązek wydania rzeczy wierzycielowi (w naszym przypadku – umowa składu). Podkreślanymi w literaturze funkcjami prawa zatrzymania są: 1. zabezpieczenie wykonania żądań

---

⁴³ Por. rozważania J. Napierały (*Umowa składu*, Poznań 1981, s. 98) przeprowadzone na podstawie brzmienia art. 857 K.c. sprzed nowelizacji, oraz na gruncie art. 640 Kh; także: t e n ż e, *System*, s. 514; M. A l l e r h a n d, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Lwów 1935, s. 947; J. N a m i t k i e w i c z, *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. II, Warszawa 1935, s. 258-259.

⁴⁴ Patrz szerzej co do zastawu i prawa zatrzymania: N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 100 n.; T. W i ś n i e w s k i, *Prawo zatrzymania w Kodeksie cywilnym*, Warszawa 1999; O g i e ł o, dz. cyt., s. 529 n.

⁴⁵ Por. T. W i ś n i e w s k i, w: G. B i e n i e k (i inni), *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, t. I, Warszawa 1996, s. 408 n.

⁴⁶ W. K o c o t, *Prawo zatrzymania w prawie cywilnym i handlowym*, „Państwo i Prawo” 1994, z. 5, s. 54 n.

dłużnika od wierzyciela, 2. stymulacja zachowania strony stosunku prawnego w celu zaspokojenia lub zabezpieczenia wierzytelności, 3. obrona wobec roszczeń strony przeciwnej, 4. minimalizacja kosztów postępowania sądowego⁴⁷.

Prawo zatrzymania nie stwarza więc wierzycielowi tak mocnej pozycji, jak prawo zastawu, gdyż daje jedynie możliwość odmówienia przez przedsiębiorcę składowego wydania rzeczy właścicielowi (składającemu – uprawnionemu z dowodu składowego), do czasu zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczeń o zwrot nakładów na tę rzecz wyłożonych, podczas gdy prawo zastawu uprawnia do zaspokojenia roszczeń wierzyciela z rzeczy oddanej w zastaw bez względu na to, kto stał się właścicielem rzeczy (art. 306 § 1 K.c.).

Przepisy K.c. nie dają wierzycielowi uprawnienia do wykonania prawa zatrzymania jeżeli służąca mu wierzytelność zostanie należycie zabezpieczona. Przy zastawie zaś, to wierzyciel, dopóki nie jest zaspokojony, może wykonywać uprawnienia wynikające dla niego z zastawu i nie ma obowiązku zadowalać się zabezpieczeniem, chociażby było ono należyte (art. 306 K.c.).

Zgodnie z art. 317 K.c., przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej zastawem nie narusza uprawnienia zastawnika do uzyskania zaspokojenia z rzeczy obciążonej, podczas gdy wykonanie prawa zatrzymania przez zobowiązanego do wydania rzeczy nie ma wpływu na przedawnienie roszczeń przysługujących mu przeciwko właścicielowi rzeczy.

Prawo zatrzymania, podobnie jak zastaw, jest prawem akcesoryjnym, trwa więc tak długo, jak długo istnieje ważna i niezabezpieczona wierzytelność osoby zobowiązanej do wydania rzeczy. Jednakże prawo to – w odróżnieniu od prawa zastawu – gaśnie, o ile uprawniony nie wytoczył przed upływem terminu przedawnienia powództwa o zwrot nakładów lub o naprawienie szkody przez rzecz wyrządzonej, albo też nie zażądał dania zabezpieczenia.

Przepis art. 461 § 1 K.c. nie precyzuje warunków, którym ma odpowiadać zabezpieczana prawem zatrzymania wierzytelność, lecz niewątpliwie chodzi tu o wierzytelność wymagalną i zaskarżalną. Prawo zatrzymania jest prawem akcesoryjnym, a więc nierozzerwalnie związanym z losem wierzytelności przysługującej osobie, która zechce z niego skorzystać. Realizuje się zaś poprzez jednostronne, prawnokształtujące oświadczenie woli tej osoby.

Na retencjoniscie ciąży obowiązek pieczy nad zatrzymaną rzeczą. Sposób sprawowania tej pieczy wynika z właściwości zatrzymywanej rzeczy i z okoliczności danego przypadku. Za zaniedbania w tej dziedzinie retencjonista odpowiada stosownie do ogólnych zasad wyrażonych w art. 471 i 472 K.c.

---

⁴⁷ Por. Wiśniewski, *Prawo zatrzymania*, s. 37 n.

Przedsiębiorca składowy może również zażądać w liście poleconym, w terminie 14 dni przed upływem okresu składu, odebrania rzeczy będących przedmiotem umowy składu zawartej na czas oznaczony. W przypadku nie skorzystania z tego uprawnienia umowa składu traktowana jest jako przedłużona *ex lege* na czas nieoznaczony (art. 859⁴ K.c.). W umowie składu strony mogą ten termin skrócić lub wydłużyć, albo też zawrzeć postanowienie co do innego sposobu zawiadamiania, niż listem poleconym⁴⁸.

W takiej samej formie listu poleconego, składownik może wypowiedzieć umowę składu zawartą na czas nie oznaczony, z zachowaniem terminu miesięcznego wypowiedzenia, jednakże nie wcześniej niż po upływie 2 miesięcy od złożenia rzeczy (art. 859⁵ K.c.)⁴⁹. Przepis ten chroni składającego przed wypowiedzeniem umowy, co, gdy następuje zbyt szybko, może powodować problemy z umieszczeniem rzeczy w innym składzie lub z innym ich rozdysponowaniem. Termin dwumiesięczny jest minimalnym okresem wskazanej ochrony, może być przez strony w umowie przedłużony, nigdy zaś skrócony.

Jak wspomniano wyżej, przedsiębiorca składowy może, zgodnie z art. 859⁶ K.c., w sytuacji, gdy składający nie odbiera rzeczy pomimo upływu umówionego terminu lub terminu wypowiedzenia umowy, oddać rzecz na przechowanie na koszt i ryzyko składającego. Może on jednak wykonać to prawo tylko wtedy, gdy uprzedził składającego o zamiarze skorzystania z przysługującego mu prawa listem poleconym, wysłanym nie później niż na 14 dni przed upływem umówionego terminu. Ma on także prawo do wezwania składającego, na podstawie art. 859⁷ K.c., do odebrania rzeczy w każdym czasie, wyznaczając jednak odpowiedni termin ich odebrania, pomimo zawarcia umowy na czas oznaczony. Przesłankami takiego działania są szczególne okoliczności (ważne przyczyny), które mogą wystąpić w czasie składowania rzeczy i dotyczyć czy to przedsiębiorcy (np. uszkodzenie magazynów powodujące niemożność dalszego sprawowania pieczy nad rzeczami), czy też składającego (np. nieuiszczenie składowego), albo też samych rzeczy (np. ujawnienie się ich cech wcześniej nieznanych, które uniemożliwiają ich składowanie w danym przedsiębiorstwie składowym)⁵⁰.

---

⁴⁸ Por. także odpowiednie rozważania co do art. 641 Kh przeprowadzone przez Allerhanda (dz. cyt., s. 947 n.), T. Dziurzyńskiego, Z. Fenichela, M. Honzatki (*Kodeks handlowy. Komentarz*, t. II, Kraków 1936, s. 986 n.).

⁴⁹ Por. G. B i e n i e k, w: *Komentarz do Kodeksu cywilnego. Księga trzecia – zobowiązania*, t. II, red. G. Bieniek, Warszawa 2001³, s. 528; O g i e g ł o, dz. cyt., s. 530.

⁵⁰ Por. tamże, s. 529, a także: A l l e r h a n d, dz. cyt., s. 951 I n., D z i u r z y ń s k i (i inni), dz. cyt., s. 989 n.

W przypadku wystawienia dowodu składowego związane z umową składu oświadczenia woli domu składowego, o których była mowa wyżej, następują, zgodnie z art. 27 ustawy, na drodze ogłoszenia w *Monitorze Sądowym i Gospodarczym*. Regulamin domu składowego może przy tym przewidywać dodatkowe formy dokonywania przez dom składowy ogłoszeń. Jeżeli zaś posiadacz dowodu składowego lub jego części wskazał domowi składowemu swój adres, dom składowy jest obowiązany, niezależnie od ogłoszenia w ww. publikatorze, wysłać listem poleconym pod wskazanym adresem zawiadomienie o treści ogłoszenia.

4. Obowiązki przedsiębiorcy składowego

Najistotniejsze z punktu widzenia umowy składu – jako stymulatora pobudzenia gospodarczego w zakresie obrotu towarowego – są prawidłowo ukształtowane obowiązki profesjonalnej strony umowy, jaką jest przedsiębiorca składowy. Istniejąca dosyć pokaźna literatura przedmiotu skupiała się przede wszystkim na omówieniu tychże obowiązków, dlatego też dla potrzeb naszego opracowania szerzej przedstawione zostaną te z nich, które zostały bądź zmodyfikowane poprzez nowelizację *Kodeksu cywilnego*, bądź też należy je odczytać w innym kontekście, biorąc pod uwagę nowoukształtowany charakter prawny umowy składu i istnienie domów składowych.

Podstawowym obowiązkiem przedsiębiorcy składowego jest przyjęcie rzeczy na skład, zgodnie z umową i sprawowanie nad nimi pieczy (czuwanie, dozorowanie, ochrona, troska) tak, aby mógł on je wydać uprawnionemu w stanie przynajmniej niepogorszonym. Wokół tego obowiązku wyrastają inne, które szczegółowo kształtują jego treść. Opieka nad rzeczami złożonymi na skład obejmuje dokonywanie czynności, które służą zachowaniu ich substratu, czyli zapobieżenie utracie, ubytkowi lub uszkodzeniu. Katalog takich działań jest ograniczony jedynie przepisami prawa i wolą stron umowy składu⁵¹.

Z obowiązku czuwania przedsiębiorcy składowego nad niepogorszeniem się rzeczy przyjętych przez niego na skład wynika konieczność konserwowania tych rzeczy. Postanowienia umowne, zwalniające przedsiębiorstwo składowe z tego obowiązku, są z mocy prawa nieważne (art. 855 § 2 K.c.). Bez względu na obowiązek konserwacji rzeczy istniał we wszystkich polskich regulacjach prawnych odnoszących się do umowy składu. Spotkał się on ze zde-

---

⁵¹ Szerzej o obowiązku pieczy zob.: N a p i e r a ł a, w: *System*, s. 498 n.

cydowaną krytyką niektórych przedstawicieli doktryny przedwojennej. S. Szer wywodził, na gruncie *Prawa o domach składowych* z 1924 r., iż wprowadzanie do stosunków umownych norm o charakterze *ius cogens* przeczy samej idei wolności kontraktowania⁵². Obowiązek konserwacji w tym kształcie normatywnym może także stanowić znaczny ciężar dla składającego, który mimo woli zmuszony jest do zapłaty za czynności konserwacyjne, których wykonania nie zlecał. Twórca ówczesnej regulacji – A. Górski – wskazywał jednak, dla uzasadnienia potrzeby bezwzględnej konserwacji rzeczy przez przedsiębiorcę (dom) składowego, na konieczność ochrony słabszej strony umowy (składającego) przed porozumieniem przedsiębiorców składowych, w którym mogliby oni zastrzec, iż nie odpowiadają za przechowanie towarów w dobrym stanie i taką klauzulę umieszczać w każdej umowie⁵³. Ostatecznie w *Kodeksie handlowym* (art. 632 § 2) utrzymano bezwzględny charakter tego obowiązku. Także *Kodeks cywilny* w art. 854 § 1 powielił to rozwiązanie i, jak zaznacza J. Napierała, doktryna nie krytykowała go, gdyż w praktyce przedsiębiorstwa składowe nie wywiązywały się z niego, nad czym strony kontraktów składu przechodziły do porządku dziennego⁵⁴.

Należy jednak mieć na uwadze, zwłaszcza w okresie budowy rynku usług składowych, ochronę interesów obu stron umowy składu. W tym przypadku obowiązek konserwacji powinien być sprzężony z powinnością współdziałania składającego przy sprawowaniu pieczy nad towarem. Możemy tu wymienić np.: przesypywanie zboża, wietrzenie, niekiedy nawet używanie rzeczy, jeżeli jest to naturalny sposób ich utrzymania w stanie niepogorszonym. Czynności te powinny być zgodne z zaleceniami ogólnymi dotyczącymi sposobów przechowywania danych rzeczy. Należy przy tym pamiętać o profesjonalnym charakterze działalności przedsiębiorcy składowego, który z tego względu powinien dokładać największej staranności przy przechowywaniu złożonych rzeczy⁵⁵. Ocena celowości i jakości wykonanych czynności konserwacyjnych

---

⁵² Jak pisze A. Górski „jest odchyleniem od pierwszych zasad prawa” (*O obowiązku konserwacji towarów zdeponowanych w domach składowych*, „Palestra” 1928, nr 3, s. 104). Wątpliwości w tym przedmiocie zgłaszał także A. Tempel (*Prawo o domach składowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1925, nr 5-6, s. 324), który dopuszczał istnienie takiego obowiązku jedynie w stosunku do towarów, na które wystawiono dowód składowy.

⁵³ A. G ó r s k i, *Prawo polskie o domach składowych*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1925, nr 1, s. 50.

⁵⁴ Zob.: J. N a p i e r a ł a, *Umowa składu*, Poznań 1981, s. 55.

⁵⁵ Por. N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 52 n. oraz: B. Ł u b k o w s k i, w: F. B ł a h u t a (i inni), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 1689, R e m b i e l i ń s k i, dz. cyt., s. 770 i n.

musi być więc bardzo surowa – od przedsiębiorcy składowego, w zwyczajnym przypadku składowania rzeczy nie posiadających cech szczególnych, o których winien poinformować składownika składający, można bowiem wymagać posiadania specjalistycznej wiedzy w tym przedmiocie. Zwolnienie w drodze postanowienia umownego przedsiębiorcy składowego z obowiązku konserwacji złożonych towarów skutkuje nieważnością samej klauzuli zwalnającej, umowa zaś w pozostałej, zgodnej z prawem części, wiąże strony.

Kolejnymi obowiązkami przedsiębiorcy składowego są wspomniane wyżej:

- wydanie pokwitowania zawierającego istotne postanowienia umowy,
- ubezpieczenie – na żądanie składającego – rzeczy złożonych na skład (z odrębnościami dotyczącymi domów składowych)⁵⁶,
- sprzedaż rzeczy narażonych na zepsucie – jeżeli wymaga tego interes składającego,
- umożliwienie składającemu doglądania rzeczy – ich obejrzenia, dzielenia ich lub łączenia, pobierania próbek oraz dokonywania innych czynności w celu zachowania w należyтым stanie,
- ujawnienie w dokumentach faktu podziału lub połączenia rzeczy, jak też innych zdarzeń ich dotyczących.

Pomijając rozważania na temat odpowiednich modyfikacji obowiązków przedsiębiorcy składowego będącego zarazem domem składowym, o których zasadniczo była mowa w pierwszej części opracowania, konieczne jest jeszcze szczególne podkreślenie nakazu zabezpieczenia przez składownika mienia i praw składającego wraz z jego odmianą odnoszącą się do obowiązku informowania oraz wydania (zwrotu) składowanych rzeczy.

Norma z art. 858 K.c. nakłada na przedsiębiorcę składowego obowiązek zawiadamiania składającego o wszelkich zdarzeniach ważnych ze względu na ochronę praw składającego lub dotyczących stanu rzeczy oddanych na skład w celu wydania przez niego zarządzeń ochronnych, chyba że w konkretnym przypadku zawiadomienie takie nie jest możliwe. Wchodzą tu w grę różne

---

⁵⁶ Zgodnie z art. 808 K.c. umowę ubezpieczenia można zawrzeć także na rzecz osoby trzeciej. Osoba ta może nie być w umowie wymieniona. Ubezpieczający może w czasie trwania umowy wskazywać osoby, na których rzecz została zawarta umowa. Obowiązki wynikające z umowy na rzecz osoby trzeciej obciążają ubezpieczającego. Zakład ubezpieczeń może podnieść również przeciwko osobie trzeciej zarzuty, które mają wpływ na odpowiedzialność zakładu z tytułu umowy ubezpieczenia. Jeżeli nie umówiono się inaczej, osobie trzeciej przysługuje bezpośrednio od zakładu ubezpieczeń odszkodowanie lub świadczenie należne z tytułu tej umowy. Odszkodowanie lub świadczenie z tytułu umowy ubezpieczenia na rzecz osoby trzeciej zakład ubezpieczeń może wypłacić ubezpieczającemu za zgodą osoby, na której rzecz została zawarta umowa ubezpieczenia.

okoliczności, które bezpośrednio lub pośrednio wiążą się ze sferą prawną składającego w związku ze złożeniem przez niego rzeczy w składzie. Możemy podać tytułem przykładu: ujawnienie się wad niewidocznych rzeczy, umniejszenie się ich wartości wskutek klęski – pożaru, zamoczenia, częściowej kradzieży itp. Jedynie więc obiektywnie oceniana niemożność skontaktowania się ze składającym, np. w przypadku wystawienia dowodu składowego, czy zmiany miejsca zamieszkania bez podania przedsiębiorcy nowego adresu, zwalnia od odpowiedzialności za towar przedsiębiorcę składowego.

Zgodnie z postanowieniami art. 857 K.c., jeżeli stan rzeczy nadesłanych przedsiębiorcy składowemu nasuwa podejrzenie, iż ma miejsce brak, ubytek, zepsucie, albo uszkodzenie rzeczy, przedsiębiorca składowy powinien dokonać czynności niezbędnych do zabezpieczenia mienia i praw składającego. Obowiązek ten zachodzi zarówno w przypadku stwierdzenia zaistnienia powyższych okoliczności, jak i tylko, obiektywnie ocenianego, stanu zagrożenia ich wystąpienia. Czynności, jakie powinien podjąć przedsiębiorca składowy, zależą od konkretnego przypadku, może to być np.: oddzielenie zepsutych owoców od zdrowych, odsegregowanie rdzewiejących urządzeń od innych itd. Najdalej idącą ingerencją przedsiębiorcy składowego, mającą na celu ochronę interesów składającego, jest sprzedaż rzeczy narażonych na zepsucie w myśl art. 859 K.c.

Przedsiębiorca składowy zobowiązany jest także do zwrotu przyjętych na skład rzeczy po zakończeniu okresu składowania, co może mieć miejsce zarówno w terminach umówionych przez strony, jak i na żądanie jednej z nich (po spełnieniu przepisanych prawem wymogów, w tym odnoszących się do dowodów składowych), o czym będzie mowa niżej. Obowiązek zwrotu, jak wiemy, dotyczy zasadniczo tej samej rzeczy, chyba że nastąpiło pomieszczenie rzeczy złożonych na skład (*alla rinfusa*). W takim wypadku zwrotowi podlega część rzeczy odpowiadająca udziałowi uprawnionego w całości (współwłasności), która jest określana jako stosunek wartości tejże części do wartości całości pomieszanych rzeczy. Zwrot rzeczy następuje w miejscu, gdzie zgodnie z umową miała ona być przechowywana (art. 844 § 3 K.c.)⁵⁷.

Przedstawione w niniejszym zarysie uregulowanie praw i obowiązków stron umowy składu odpowiada podstawowym potrzebom uczestników obrotu prawnego w newralgicznym dla gospodarki obszarze składowania towarów.

---

⁵⁷ Por. N a p i e r a ł a, dz. cyt., s. 60.

RIGHTS AND DUTIES OF THE PARTIES
OF THE STORING CONTRACT

S u m m a r y

By an Act of 16th November 2000 *on the bonded warehouses and on the amendment of the Civil Code, the Civil Procedure Code and other acts*, the institution of a warehouse was restored in the Polish legal system – after thirty five years of absence and years of discussions – as an entrepreneur running a company providing services of professional goods storage, authorized to issue a security – the warehouse receipt used to provide extra capital for the participants and to simplify the legal relations, and to sell the deposited goods in a public auction. The basic solutions accepted in the Act have been based on the assumptions worked out before the war, in particular on the basis of the Commercial Code which was in application (formally) until 1965.

The Act regulates the principles of operation of the warehouses – of running a warehousing company. It is associated with a richness of legal issues relating: control of conducting warehouses, supervision and operation of such warehouses, the chamber of warehouses, the warehouse guarantee fund, and the very activity of the warehouses, legal description of the warehouse receipts, as well as the new regulations of the warehousing contract in the Civil Code – introduced by the new regulations – which replaced the regulations that were not corresponding to the requirements of the modern economy.

Due to warehouse entrepreneurs the participants in the economic turnover do not need to invest into expensive storehouses, the commercial turnover is made easier, including sale on the commodities exchanges. Warehouses frequently provide overall services also consisting of reloading, sorting, weighing of goods – being equipped with the necessary technical infrastructure, human resources and theoretical preparation for such activities. The participants in the economic turnover, by depositing the goods in the warehouse, are able to perform a lot of operations and activities requiring professional service, including sale of goods, without the necessity to move the goods, which sometimes is expensive, or to pay the levies due.

The warehouse receipt – a security composed of two parts – the reverse (the certificate of title) and – the warrant (the warehouse pledge receipt) which can be assigned together, or each separately by endorse, is a new (returning to legal transactions) type of the commodity security. Warehouse receipts (in particular, the warrant) are the source of credit are to be used as another financial instrument.

By changing the warehousing contract, the legislator gave it a consensual character first of all and adapted its provisions to the needs of modern professional legal transactions.

Słowa kluczowe: skład, umowa składu, przedsiębiorstwo składowe, dom składowy, dowód składowy, rewers, warrant.

Key words: store, contract of store, storing enterprise, storing house (warehouse), storing bill, receipt, warranty